

וכל המדות הנמצאים בבריאה ובאדם, וכולם מכוסים מבני אדם לענין המעמקים שבהם וסופם, ואין כאן מקום באור כולם. וידוע מה שאמרו ז"ל מכוסים מבני אדם היינו אף ממש רבינו עליו השלום, הגדול שבבני אדם... ואם כן אין צריך לומר שנעלם מכל מלאכי מעלה ועולמות עליונים, ולכך יוכל להיות אדם בעל מדריגה מן עולמות, כי גם שם נדמה שהוא טוב, והסוף עדיין אינו יודע.

רק העצה מה שנאמר וקוי ה' המה ירשו ארץ, ונאמר והחוסה בי ינחל ארץ, ואמרו ז"ל (ראש השנה יב:) נחלה אין לה הפסק. והיינו תפלה ורחמים, שזה נקרא קיווי לה'... (מתוך צדקת הצדיק קלט). ע"ע ישמח משה (ואתחנן, דף צד.) שמשמע שהמלאכים אינם יודעים יום מותו של אדם. וע"ע מגדים חדשים שבת ל. וכן דנו בספרים אם המלאכים יודעים מה שבלבו של אדם – עתוס' שבת יב: ובמפרשים שם, ובמובא ביוסף דעת סוטה לג.

דף נה

'תנא קולי קולי קתני'. בישוב הערת התוס', ע' דברים מאירים ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' בקונטרס המועדים להגרי"ז שבסוף הספר.

'אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה'. ע' במצוין בברכות יז.

'לעולם לא תיפור, דרבנן אדרבנן לא קשיא, הכא כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא עביד – מיחזי כיוהרא, אבל התם כיון דכולי עלמא קרי ואיהו נמי קרי – לא מיחזי כיוהרא...' ורבי יוחנן שמהפך השיטה ואין נוח לו בתירוץ זה, יש לומר שלדעתו איסור גאווה אין עניינו התנשאות בפני אחרים בלבד אלא אף בפני עצמו ובלא רואים כלל, ואם כן אין הדבר תלוי אם משנה בהנהגתו משאר העולם אם לאו, או אם הרואה יאמר אדם בטל הוא, אלא בתחושתו הפנימית. ואילו רב שישא סובר שאיסור גאווה היינו שמתיהר על אחרים, לכך יש מקום לסברות הללו. [ונראה שנחלקו ראשונים בעיקר שאלה זו, בגדר איסור גאווה] (עפ"י עלה יונה עמ' קצה. ע"ש בהרחבה. וע"ע ברכת אברהם).

'מחזי כיוהרא' – גזרו בכמה ענינים. ואפילו לבטל מצוה דאורייתא בשב ואל תעשה, גזרו משום מראית עין של איסור גאווה, שלא מצינו גזירה כזאת לבטל מצות עשה משום מראית עין הקלה משאר גזרות; –

והרי חתן הרוצה לקרות, כיון שידע בעצמו שיכול לקרות ואינו טרוד ואינו מבטלו משמתנו, למאן דאמר העוסק במצוה לא אמרינן כי אם כשאינו יכול לעשות שניהם, ומצד 'לא כל הרוצה ליטל את השם' פוטרו רשב"ג ואוסרו (מוסר אביך פ"ג ה).

'רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר – גומרה בארבעה עשר...' בשם רבנו יונה כתבו שיותר לגמור מלאכה אפילו לאחר חצות היום [כי רק בסיפא, בדברי חכמים, שנה התנא 'עד חצות' – משמע שדברי רבי מאיר אמורים גם לאחר חצות]. ואולם הרא"ש חולק וסובר שאחר חצות אסור לגמרי. וכן פסק הרמ"א (תסח, ה).

וכתב המשנה-ברורה שם שמוכה ברא"ש שגם אם התחיל מקודם והגיע הצות – מחויב להפסיק באמצע המלאכה. ולא הבנתו מאין מוכח כן ברא"ש, הלא י"ל שמה שאסר לגמור היינו להתחיל להתעסק בגמר המלאכה, אבל אם הוא עסוק באמצע, שמה אינו מפסיק. בפרט לפי הטעם שכתב רש"י כדי שלא ייטרד בתיקון צרכי החג, יש מקום לדמות איסור זה לאיסור מלאכה קודם המנחה שאם התחיל אינו מפסיק. אך נראה לפי הטעם שכתבו הראשונים עפ"י הירושלמי שהוא כיום טוב, מפסיק באמצע.

(ע"ב) 'מושיבין שובכין לתרנגולים ביד'. הרמב"ם מפרש: מתקנים להם מקום שישהו בו התרנגולים והתרנגולות (וכן הובא להלכה בשו"ע תסח,ו).

'החייטין, שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד... הרצענין, שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד'. לא אמרו ברצענים כדלעיל, שכן הדיוט תופר כדרכו – יש לשמוע שבתפירת מנעלים אסור ההדיוט כדרכו (עפ"י שבלי הלקט רכו). וטעם הדבר אפשר מפני שגם הרצען האומן צריך לתפור אחת אחת, שלא כבבגדים שתופר כמלא מחט, הלכך אין שינוי ניכר במעשה ההדיוט ממעשה האומן (עפ"י באור הלכה תקמא,ה).

'להפסד מרובה חששו, להפסד מועט לא חששו'. משמע שהפסד הביצים שהתרנגולת דוגרת עליהן, נידון כהפסד מרובה. יש מי שכתב שהגדרת 'הפסד מרובה' בכל מקום אינה תלויה בסכום מסוים, אלא כל שנפסד הקרן יותר מששית מערכו, אפילו אינו דבר יקר נחשב הפסד מרובה. ואף כאן, היות והביצים מופסדות ויורדות מערכן – נידון הדבר כהפסד מרובה (עפ"י נחלת שבעה נה. מובא בבאר היטב י"ד נה סק"ד ובפתחי תשובה שם לא סק"ב).

ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א יז) דחה הראיה, כי הנה מצינו (בב"ק קיז) שעירוב תרומה בחולין נחשב כהפסד מועט, הגם שמשמע (בכתובות נח) שמפסיד בכך כמחצית משוויו – אלא בהכרח שאין לדמות כל המקומות. וכתב שם (עפ"י דברי הש"ך רמב – קצור הנהגות או"ה ג) שאין להחמיר בדבר. ונראה שלעולם יש לדון לפי האדם והזמן. ובודאי מניעת ריוח של כמה ימים לאיש עני למחייתו, יש להחשיבה להפסד גדול, ובפרט עם מוטלים עליו מסים. והכל תלוי לפי ראות עיני המורה, אבל אין להחמיר בדבר כאמור. ע"ע במובא לעיל כ:.

'ואלו הן שלא מיחו בידם, מרכיבין דקלים כל היום'. הטעם שלא מיחו, לפי שאנשי יריחו היו סבורים שהיא מלאכת דבר האבד וגם איננה מלאכה חשובה (עפ"י צל"ח כאן; מנחה טהורה מנחות עא. וע' חזו"א שביעית יט,כ).

'... [והנהו אנשי יריחו נראה דחכמים ידועים היו, וכלשון הגמרא 'אמרי נהרדעי' 'אמרי במערבא' – דבאינשי דעלמא לא הוי מתמהינן (זלית להו לאנשי יריחו הא דתנן...? – להלן), וגם מכל הני דמתניתין הכי מוכח] (מתוך חזון איש שביעית סס"י ז אות ב).

ציונים ופרפראות

זבהשרשה חד מקצת היום ככולו אמרינן, תרי מקצת היום ככולו לא אמרינן. ...! אדרבא, מצינו

קצא

בכל מקום הן בדיני ממונות או במצות או באיסור והיתר או בטומאה וטהרה דחילקו בין חדא לתרתי, שהרי אמרו (גדרים י): כינויי גדרים כגדרים – ולא כנויי כנויים; ואסרו תשמיש קדושה ולא תשמיש דתשמיש (מגילה כו:); ורבי מאיר דחייש למיעוטא, מכל מקום למיעוטא דמיעוטא לא חייש (יבמות קיט:); [ותרי הואיל לא אמרינן (פסחים לח:); תרי מקצת היום ככולו לא אמרינן (שם נה:); והחמירו בספק ולא בספק ספיקא על פי שמירת גדרי ספק ספיקא; ובכהאי גוונא אמרו חדא פירא ולא פירא לפירא (ע"ב לו:); וטמא גיסתרא ולא גיסתרא לגיסתרא (שבת צו:); ואמרו תקנתא לתקנתא לא עבדינן (ב"מ ה:); ובדברי תורה אמרו אלפני מפקדינן ולא אלפני דלפני (ע"ז יד:); וכחאי גוונא בדרשותיהם: עבדים ולא לעבדים (קדושין כב:); מעל ולא מעל דמעל (יבמות קג:); תוכו ולא תוך תוכו (חולין כה:); וזכר לדבר: תרי מיגו לא אמרינן (ב"ב ט:); תרי מקצת לא אמרינן (פסחים נה:); [תמורה דף יג. 'תמורתו ולא תמורת תמורתו']; ואצטרכינן לשנויי צרת צרותיהן (יבמות ג:); ופירי פירותיהן (כתובות פג:); וולד ולדות (עירובין כו:). הן אלה קצת דרכי חז"ל, ולא כרוכלא אחשוב רובם וכל שכן כולם, ביודעי קוצר ידיעת, רק אפס קצתם מן הבא בידי כתבתי. נקוט מינייהו שדרך חכמים לדקדק ולחלק בין חדא מלתא בההיא עניינא או תרי.

וכן לא גורו בנ"ט בר נ"ט (י"ד צה, א); ובש"ך בחו"מ (שפ"ק א) פוטר גורם דגורם לכולי עלמא' (מתוך שו"ת חות יאיר מו).

(ע"ב) 'אמר רב פפא: בדיק לן רבא...' כמו כאן, מצאנו בכמה מקומות בש"ס שרב פפא מסר דברים שבהם בדק רבא את תלמידיו; בעירובין נא. מו"ק יג. גדרים צ: מנחות צא. בכורות מז. (ושם לפנינו 'רבה', ואולם גרסת הרא"ש: 'רבא', וכ"נ שהרי רבא הוא רבו של רב פפא ורבה רבו של רבא). ומצאנו במקום אחד שגם רבו של רבא, רב יוסף, נהג כן עם תלמידו – בחולין קלג. (ויש גורסים שם 'רבה' – ע"ש ברש"י תוס' וב"ח). ועוד נזכרו שני חכמים שנהגו כן – רחבה (עירובין עו.) ורב הונא בר חיננא (כתובות סא. והרא"ש גרס שם 'רב פפא').

דף נו

'גגז ספר רפואות – והודו לו'. רש"י מפרש, לפי שלא היה לבם נכנע על חולים לבקש רחמים אלא מתרפאים מיד [כעין זה בשלטי הגבורים (ברכות מד. בדפי הרי"ף); שראה חזקיהו בני דורו שהיו תולים כל בטחונם ברופאים ולא היו בוטחים בהקב"ה]. והרמב"ם (בפירוש המשנה כאן) דחה בתוקף פירוש זה, שהרי זה דומה לאדם הרעב ובא לאכול לחם להשביע רעבונו, הכי נאמר שיש כאן חוסר בטחון!?

קצב